

Vergaderjaar 2009–2010

28 684

Naar een veiliger samenleving

Nr. 275

BRIEF VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 14 april 2010

Graag bied ik u bij deze mede namens de Minister van Economische Zaken, de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het onderzoek «High Tech Crime en Voorlichting» aan.¹ Dit onderzoek is in opdracht van het WODC verricht door het Instituut voor Criminologie van de Katholieke Universiteit Leuven. Het geeft uitvoering aan de op 14 februari 2008 door uw Kamer aangenomen motie Çörüz (kamerstuk 28 684, nr. 126). Deze motie vraagt om een inventarisatie van bestaande voorlichtingscampagnes die zich richten op cybercrime. Ook verzoekt de Kamer haar te berichten of deze inzet afdoende is. Tevens maak ik gebruik van de gelegenheid om u te informeren over de belangrijkste resultaten van de Postbus 51-campagne «Veilig Internetten» uit 2009. Deze campagne en de bijbehorende tips komen tegemoet aan de vragen die tijdens het Notaoverleg van 19 mei 2008 (kamerstuk 28 684, nr. 149) over de brief «Rechtshandhaving en Internet» zijn gesteld door de leden Joldersma en Gerkens.

Bevindingen uit het onderzoeksrapport «High Tech Crime en Voorlichting»

a. Inventarisatie van bestaande voorlichtingscampagnes rond High Tech Crime

Het onderzoeksrapport biedt een overzicht van bestaande voorlichtingsinitiatieven en -programma's rond het thema High Tech Crime. Dit thema wordt in deze brief ook wel aangeduid met «cybercrime» of «internetveiligheid». Zowel private als publieke partijen doen volgens de onderzoekers veel aan voorlichting. Naast afzonderlijke campagnes en initiatieven noemt het rapport diverse organisaties die de internetvaardigheden van eindgebruikers willen verbeteren (inclusief een veilig mediagebruik). Veel initiatieven zijn gericht op specifieke doelgroepen en worden vaak alleen op internet aangeboden. Volgens de onderzoekers blijven geen doelgroepen onderbelicht. Integendeel, veel voorlichtingscam-

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

pagnes richten zich op dezelfde doelen en doelgroepen. Verder constateren de onderzoekers dat er veel onderlinge relaties tussen organisaties bestaan en dat veel en op incidentele basis wordt samengewerkt. Daarnaast zijn er diverse op zichzelf staande initiatieven. De onderzoekers concluderen dat de effectiviteit van voorlichting rond High Tech Crime vergroot kan worden door onderlinge afstemming, betere samenwerking tussen initiatieven en centrale coördinatie. Geadviseerd wordt om te komen tot een structurele programmering op het vlak van voorlichtingscampagnes. Om de efficiency te bevorderen achten de onderzoekers het tenslotte van belang om niet onmiddellijk nieuwe voorlichtingsinitiatieven te ontwikkelen maar om aan te sluiten bij bestaande initiatieven.

b. De effectiviteit van voorlichtingscampagnes rond High Tech Crime

Is wat er gebeurt afdoende?

Op basis van de beschikbare informatie hebben de onderzoekers het daadwerkelijke bereik en effect van bestaande voorlichtingscampagnes niet vast kunnen stellen. Zij kunnen dan ook geen uitspraak doen of deze inzet afdoende is. Wel bestaan er volgens hen veel voorlichtingsinitiatieven betreffende High Tech Crime. Sommige daarvan bevatten elementen die ook in succesvolle campagnes voorkomen. De meeste initiatieven trekken volgens de onderzoekers veel maatschappelijke aandacht en voorzien in een informatiebehoefte. Veel initiatieven zijn gericht op het vergroten van kennis over internet en High Tech Crime. Een aanzienlijk deel van de initiatieven richt zich ook op (beïnvloeding van) houding en gedrag van de doelgroepen.

Wat werkt?

Om toch beredeneerd enig inzicht te verschaffen in de effecten van voorlichtingsactiviteiten die de afgelopen jaren op het gebied van Internetveiligheid hebben plaatsgevonden, is onderzocht welke elementen een voorlichtingsactie effectief maken. Vervolgens is gekeken of deze elementen terug te vinden zijn in concrete voorlichtingsactiviteiten, om zo alsnog een indruk te krijgen van hun mogelijke effectiviteit. Tevens zijn hier tips aan ontleend voor toekomstige voorlichtingsactiviteiten. Vooral het herhalingseffect en humor (mits in combinatie met een duidelijke boodschap en handelingsperspectief) zijn volgens het rapport belangrijke succesfactoren. Aanbevolen wordt ook om communicatie over High Tech Crime te baseren op inzicht in de doelgroep en aan te laten sluiten bij het bestaande niveau van kennis, houding en gedrag van die groep over veilig internetten. Het rapport biedt verder een kijkje in de actuele kennisbestanden op het gebied van voorlichting en belicht enkele concrete voorbeelden. De onderzoekers adviseren om aansluiting te zoeken bij de bestaande wetenschappelijke kennis over effectieve voorlichting, procesmonitoring en effectiviteitsmeting. Tenslotte concluderen zij dat campagnes die succesvol bijdragen aan gedragsbeïnvloeding vaak meerdere jaren doorlopen en ondersteund worden door beleidsmaatregelen en handhaving.

Postbus 51 Veilig Internetten 2009 en overige voorlichtingsactiviteiten rond internetveiligheid in 2009

Omdat het onderzoek van de Katholieke Universiteit Leuven zich beperkt tot de periode tot en met 2008, informeer ik u onderstaand graag over de Postbus 51-campagne «Veilig Internetten» 2009 en de overige intensiveeringen die het kabinet in 2009 op diverse fronten heeft gepleegd aangaande de voorlichting rond internetveiligheid.

In 2009 is door Justitie de Postbus 51-campagne «Veilig Internetten» opgestart. Digivaardig & Digibewust en Govcert hebben intensief meegewerkt aan deze campagne. Ook hebben deze organisaties hun eigen websites daaraan aangepast. Verder is nauw samengewerkt met private partijen zoals Google, You Tube, KPN, UPC, Marktplaats, politie, OM, OPTA en CBP.

Uit effectmetingen van de RVD blijkt dat de campagne «Veilig Internetten 2009» hoog scoort als het gaat om effectiviteit en waardering. Deze campagne blijkt de vergelijking met andere succesvolle Postbus 51-campagnes zoals de Bob-campagne en de autogordelcampagne prima te doorstaan. Ook is het gelukt om duidelijke (kennis)effecten te realiseren, vooral bij volwassenen. De video Stanislav die onderdeel is van deze overheids campagne heeft op 27 november 2009 een Gouden Eurobest 2009 gewonnen in de categorie Media. Eurobest is een belangrijke Europese prijs voor reclamecampagnes. Een week na de start van Stanislav hadden zeker drie miljoen mensen dit filmpje één of meerdere keren gezien. In totaal verstuurden leden van Hyves de video ruim zeven miljoen keer naar vrienden en bekenden. Naast de Stanislav-video omvatte de campagne onder meer een website en een televisiespotje. Met een korte Sinterklaasactie begin december 2009 op internet werd de campagne afgesloten. Deze Sinterklaasactie waarschuwde mensen om bij het online shoppen goed op te letten. Uit het standaard effectonderzoek van de Rijksvoorlichtingsdienst blijkt dat deze Postbus 51-campagne een van de beste is geweest van het afgelopen decennium.

Overige voorlichtingsactiviteiten rond internetveiligheid in 2009

In 2009 zijn de programma's E-Vaardigheden en Digibewust van het Ministerie van Economische Zaken opgegaan in een integraal programma «Digivaardig & Digibewust 2009–2013». Via dit programma stimuleren publieke, private en maatschappelijke partijen de gebruikers niet alleen om internet optimaal te benutten maar ook om daarbij bewust te zijn van de gevaren en risico's en om daar maatregelen tegen te treffen. Het programma bevordert daartoe de ICT-vaardigheden van mensen. Hierbij wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij bestaande activiteiten. Partijen worden ook gestimuleerd om gezamenlijk nieuwe initiatieven te ontwikkelen waarbij de gebruiker centraal staat. Digivaardig & Digibewust werkt daarom samen met partijen die kennis over en contact met de doelgroepen hebben. Een overzicht van de vele voorlichtingsactiviteiten die Digivaardig & Digibewust in 2009 hebben ontplooid om een veilig gebruik van internet te bevorderen is opgenomen in bijlage 1.

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen hanteert als hoofdlijn van beleid dat het onderwijs en de burger leren omgaan met ICT en nieuwe media. Dat doel is breder dan alleen het veilig gebruik ervan. Naast de in het onderzoeksrapport genoemde activiteiten die op onderwijsgebied zijn ontplooid kan gemeld worden dat in 2008 het Media-wijsheid expertisecentrum onder de naam «Mediawijzer.net» van start is gegaan en dat in november 2009 het Diploma Veilig Internet door de stichting Kennisnet is geactualiseerd. Dit diploma is bedoeld voor leerlingen van de groepen 5 tot en met 8 in het basisonderwijs.

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in 2009 naast de activiteiten van Govcert voor de website www.Waarschuwingsdienst.nl onder meer op het Innovatiecongres Veiligheid en het jaarlijkse Veiligheidscongres uitgebreid aandacht besteed aan de bestrijding van cybercrime. Mede als gevolg daarvan en van een actief persbeleid

besteden de media inmiddels meer aandacht aan High Tech Crime in zijn volle breedte en aan de schadelijke gevolgen daarvan.

Om de veiligheid op internet een extra impuls te geven hebben de Staatssecretaris van Economische Zaken en ikzelf samen met relevante partners uit de private sector in december 2009 het startschot gegeven voor het Platform Internetveiligheid. Dit wordt het platform voor het kabinet om met private partijen te overleggen over de aanpak van internetveiligheid en om gezamenlijk nieuwe initiatieven te bevorderen. Dit platform kan naar mijn idee ook een belangrijke rol spelen bij de realisatie van de voornemens die deze brief aankondigt. Onderstaand zal ik dit nader toelichten.

Hoe verder in 2010?

Het onderzoek «High Tech Crime en Voorlichting» geeft aan dat niet alleen de samenhang en de synergie tussen afzonderlijke voorlichtingsactiviteiten op het gebied van internetveiligheid versterkt kunnen worden, maar ook de effectiviteit van die activiteiten en het zicht daarop.

In reactie hierop constateren wij dat in enkele jaren vele partijen een groot aantal goede initiatieven hebben ontplooid en dat hiertussen volgens het onderzoek momenteel incidenteel afstemming plaatsvindt. De Postbus 51-campagne «Veilig Internetten» uit 2009 heeft aangetoond hoe groot de slagkracht kan zijn als publieke en private partijen de handen ineen slaan. Wij onderschrijven dan ook de strekking van het onderzoek dat nog meer samenwerking, samenhang en synergie bij de voorlichting rond internetveiligheid mogelijk is. Graag zien mijn collega's en ik de bevindingen uit het rapport «High Tech Crime en voorlichting» dan ook als handvaten om de in 2008 en 2009 ingezette intensiveringen en nauwere samenwerking te versterken en uit te bouwen. Ook geeft het onderzoek goede handreikingen om de effectiviteit van voorlichtingsactiviteiten rond cybercrime te versterken.

Dit brengt mijn collega's en mij er toe om de volgende maatregelen te treffen.

Actielijn 1: Voorstel voor inrichten Werkgroep Voorlichting Internetveiligheid en onderbrengen bij het Platform Internetveiligheid..

Het rapport «High Tech Crime en Voorlichting» laat zien dat er vele voorlichtingsactiviteiten over internetveiligheid bestaan, zowel publiek als privaat. Dit rapport biedt een goede basis om ieders activiteiten inzichtelijk te maken, af te stemmen en te versterken. Het Platform Internetveiligheid leent zich hier naar mijn idee goed voor en ik ben dan ook voornemens om op korte termijn een voorstel te doen voor de inrichting van een werkgroep onder dat platform. Doel van deze werkgroep dient mijns inziens te zijn om de diverse voorlichtingsactiviteiten structureel onderling af te stemmen en te coördineren. Mijn collega-bewindspersoon van EZ en ik zullen decentrale organisaties, veldorganisaties en private partijen uitnodigen om hieraan deel te nemen, samen met EZ, OCW, BZK en Justitie. Beoogd resultaat van deze werkgroep is in onze optiek de gezamenlijke vaststelling van thema's en prioriteiten in een kalenderjaar, bijvoorbeeld in de vorm van een voorlichtingskalender. Een dergelijke werkgroep kan voorts de leden ondersteunen bij de uitwisseling van kennis over effectieve voorlichtingsmethoden. Tenslotte kan deze werkgroep op voorlichtingsgebied de daadwerkelijke procesmonitoring en effectmeting door of onder auspiciën van de werkgroepleden (en al dan niet uitgevoerd door decentrale organisaties of veldorganisaties) bevorderen.

Actielijn 2: Verspreiding van het onderzoek «High Tech Crime en Voorlichting»

Om de effectiviteit van voorlichting over veilig internet te vergroten zal ik het onderzoek van de Katholieke Universiteit Leuven onder de aandacht brengen van partijen en initiatieven zoals Mediawijzer.net, Kennisnet, de Kinderconsument, Technika 10, de ouderorganisaties, Digivaardig & Digibewust en Govcert en ook Postbus 51, opdat zij hun voordeel kunnen doen met de kennis en aanbevelingen uit het onderzoek.

Actielijn 3 Versterkte inzet op concrete voorlichtingsactiviteiten

In aanvulling op eerder genoemde maatregelen is het van belang om de komende tijd concrete voorlichtingsactiviteiten te blijven entameren. Immers, de omvang en schade die cybercrime toebrengt aan burgers en organisaties neemt helaas nog steeds toe. Om te voorkomen dat steeds meer mensen slachtoffer worden van cybercrime moeten zij zich makkelijk, snel en begrijpelijk van bruikbare en betrouwbare informatie, hulpmiddelen en vaardigheden kunnen voorzien. Waarbij, zoals uit het onderzoek ook blijkt, de kracht in de herhaling zit. Mijn collega's en ik zullen in 2010 daarom onze (deels gezamenlijke) voorlichtingsinitiatieven op het gebied van internetveiligheid herhalen en voortzetten. Zo zal ECP-EPN zich via Digivaardig & Digibewust in 2010 ook richten op tot nu toe relatief onderbelicht gebleven doelgroepen. Zij zal daarin vooral ook aansluiting zoeken bij professionals zoals de politie. Samen met Consuwijzer zal zij ook bezien hoe consumenten te bedienen. Verder zullen de Minister van Economische Zaken en ikzelf in 2010 gezamenlijk opnieuw een publiekscampagne op het gebied van veilig internetten starten.

De minister van Justitie,
E. M. H. Hirsch Ballin

Activiteiten Digivaardig & Digibewust (EZ) 2009 op gebied van voorlichting ter stimulering van een veilig gebruik van internet:

Websites:

- www.mijndigitalewereld.nl is de portal van het programma. Deze website is de nationale informatiewebsite over internet, e-mail en andere digitale toepassingen en kan gebruikt worden als gids bij alle activiteiten in de digitale wereld.
- www.watchyourspace.nl: «blijf baas over je online reputatie» is de boodschap van de website Hier draait het om de bescherming van persoonlijke gegevens, zoals foto's en profielen.
- Weetwatzegamen.nl is opgezet om ouders een plek te bieden waar zij terecht kunnen voor informatie over gaming en jongeren, vragen kunnen stellen aan deskundigen en kunnen lezen over de ervaringen van andere ouders en hun gamende kind(eren).
- Www.digibarometer.nl is een website waar ondernemers kunnen testen hoe veilig hun digitale bedrijfsvoering is ingericht: van fysieke toegang tot computers tot firewalls en ook training van en afspraken met werknemers.

Informatie- leermateriaal/brochures:

- In Europees verband is een speciaal voorlichtingspakket ontwikkeld voor gezinnen dat veilig internetten moet bevorderen, de eSafety toolkit. Dit gezinspakket is in Nederland door Digivaardig & Digibewust via de bibliotheken (1100) verspreid. Inmiddels is de online-versie beschikbaar, maar er is zoveel vraag naar dat een herdruk wordt overwogen.
- Samen met de NVPI, de branche voor de gamesindustrie, is de PEGI Gamewijzer ontwikkeld, een map met informatie over games in het algemeen en over de leeftijdsclassificaties, bedoeld om ouders en instellingen te ondersteunen bij het verstandig omgaan met games en een handig hulpmiddel voor bibliotheken, scholen, buurthuizen en andere instellingen waar gameconsoles staan.
- Uitgave twee brochures over Hyves: een voor ouders met kinderen tot 12 jaar («Mijn kind op Hyves») en een voor ouders met pubers («Mijn puber op Hyves»). In de brochures staan tips voor ouders en scholen om kinderen op Hyves te begeleiden.
- Een speciaal voor het onderwijs ontwikkelde zogenaamd schoolblik biedt alle relevante informatie en links op 1 cd-rom (op het gebied van digibewustzijn en digivaardigheid).
- Willie Webwijs is de naam van een trainingsprogramma voor o.m. mensen met een verstandelijke beperking, die willen leren om veilig gebruik te maken van de mogelijkheden die het internet biedt, ook bruikbaar voor leerlingen uit het Speciaal onderwijs (ZMLK, cluster-3), instellingen voor Buitenschoolse opvang en waarschijnlijk ook een aantal digibete ouderen.

Campagnes:

- Tijdens de Safer Internet Day 2009 werd een grootse Europese campagne gelanceerd tegen digitaal pesten «Keep Control». In Nederland is de clip uitgezonden via alle kanalen van UPC.
- Het project «cyberouders, de verkeersouders op de digitale snelweg» moet er, in samenwerking met de oudersverenigingen, toe leiden dat op alle basisscholen in heel Nederland een cyberouder is aangesteld, die het tot stand komen van een veilige(r) digitale werk- en leeromgeving voor alle kinderen nastreeft, op school én thuis. Een landelijke campagne met aandacht voor het project wordt in 2010 gestart.
- Een wachtwoordencampagne, georganiseerd met MTV networks, Kennisnet, Habbo Hotel en MSN, had tot doel jongeren tot achttien jaar bewust te maken van de noodzaak op internet voorzichtig te zijn

met je wachtwoord. De campagne bestond uit twee commercials die via MTV en TMF werden uitgezonden. Ook werden er Boomerangkaarten op scholen verspreid.

- Vanuit het programma is kennis, inhoud en ondersteuning verleend aan de postbus 51-campagne van Justitie en de «lekker beroemd» themaweek van mediawijzer.net.
- De DigiRaad zorgt ervoor dat jongeren ook echt aan het woord komen (jongeren tussen de 12 en 18 jaar die de overheid (het ministerie van EZ) maar ook het bedrijfsleven en maatschappelijke instellingen adviseert over de behoeften van jongeren en hoe zij het beste voorgelicht kunnen worden). Er zijn al vele successen geboekt, zoals: de uitreiking van de Award voor de meest digibewust politicus, adviezen over voorlichting op de websites van het Meldpunt Kinderporno en door de DigiRaad opgenomen voorlichtingsfilmpjes, die uitgezonden zijn op televisie in het programma Cluebie van Jetix.
- Ieder jaar vindt de Europese Safer Internet Day plaats, een initiatief van de Europese Commissie vanuit het Safer Internet Program. Tijdens de Safer Internet Day organiseren scholen, instellingen en organisaties in de hele wereld lokale, nationale en internationale activiteiten. Zij hebben allemaal eenzelfde doel voor ogen: het streven naar een veiliger internet voor jongeren. Vanaf 2006 heeft het programma Digivaardig & Digibewust invulling gegeven aan deze dag in Nederland en actuele thema's rond veiligheid op internet op de agenda gezet van bestuurders, politici en media. In 2010 is het thema: «Think before you post». Digivaardig & Digibewust lanceert dan in samenwerking met MSN/Microsoft een campagne gericht op jongeren tot 25, dat past bij dit thema. Onderdeel is een game (te vinden op MSN.nl, Windows live messenger en Hotmail) waarmee mensen kunnen zien of zij nadenken voordat ze iets online zetten en daarbij ook de nodige tips en trucs aangereikt krijgen om hun digivaardigheid op dit gebied op te krikken.

Onderzoeken:

- Voorlichting vindt haar grondslag in een aantal gedegen onderzoeken, zoals het onderzoek naar surfgedrag en usability bij tieners «Klik en Klaar».
- Om vooraf een onderbouwde inschatting te kunnen maken van de effectiviteit van mogelijke activiteiten in het programma is een onderzoek naar de «perceptie van veiligheid» uitgevoerd. Uitkomsten bieden waardevolle input voor de inhoudelijke sturing. De uitkomsten bieden handvatten om de kloof tussen perceptie en daadwerkelijke (on)veiligheid te verkleinen.
- Het onderzoek «Krabbels & Respect plz? ;-）」 vormde de basis voor twee brochures met tips voor ouders en scholen om kinderen op Hyves te begeleiden.